

1. Nazwa przedmiotu: STEROWANIE SYSTEMAMI BIOLOGICZNYMI		2. Kod przedmiotu:		
3. Karta przedmiotu ważna od roku akademickiego: 2012				
4. Forma kształcenia: studia drugiego stopnia				
5. Forma studiów: studia stacjonarne				
6. Kierunek studiów: BIOTECHNOLOGIA; WYDZIAŁ AEII				
7. Profil studiów: ogólnoakademicki				
8. Specjalność: BIOINFORMATYKA				
9. Semestr: 1, 2				
10. Jednostka prowadząca przedmiot: Instytut Automatyki, RAU1				
11. Prowadzący przedmiot: Dr hab. inż. Jacek Czczot, Prof. Nzw. w Pol. Śl.				
12. Przynależność do grupy przedmiotów: przedmioty specjalnościowe				
13. Status przedmiotu: obowiązkowy				
14. Język prowadzenia zajęć: polski				
15. Przedmioty wprowadzające oraz wymagania wstępne: Modelowanie biosystemów, Transport ciepła i masy, Sygnały systemy sterowanie, Wirtualne instrumenty i systemy. Zakłada się znajomość zasad modelowanie dynamiki i statyki procesów biochemicznych z włączeniem procesów wymiany ciepła, podstawowych wiadomości na temat sterowania, dynamiki, linearyzacji, opisu w postaci różniczkowych równań stanu i funkcji przejścia.				
16. Cel przedmiotu: Celem przedmiotu jest przygotowanie studentów do zadań związanych z projektowaniem i implementacją klasycznych i zaawansowanych metod regulacji procesów biochemicznych z uwzględnieniem procesów wymiany ciepła i masy. Celem ćwiczeń laboratoryjnych jest przybliżenie praktycznych aspektów implementacyjnych oraz badania symulacyjne dla wybranych zagadnień omawianych na wykładzie.				
17. Efekty kształcenia:¹				
Nr	Opis efektu kształcenia	Metoda sprawdzenia efektu kształcenia	Forma prowadzenia zajęć	Odniesienie do efektów dla kierunku studiów
W1	Zna specyfikę sterowania obiektami biochemicznymi.	SP	WT	K_W01 K_W02
W2	Zna znaczenie elementów układu regulacji oraz ich wpływ na jakość regulacji w układach regulacji nieliniowej.	SP, CL, OS	WT, L	K_W04 K_W06
W3	Zna sposoby identyfikacji parametrów uproszczonych modeli fizykalnych oraz sposób ich wykorzystania do poprawy jakości regulacji.	SP, CL, OS	WT, L	K_W06 K_W19
W4	Zna sposoby poprawy jakości regulacji poprzez zastosowanie zaawansowanych algorytmów sterowania.	CL, OS	WT, L	K_W06 K_W11
U1	Potrafi określić warunki przeprowadzenia praktycznego eksperymentu identyfikacyjnego oraz wyznaczyć charakterystyki rzeczywistego nieliniowego obiektu sterowania.	SP, CL, OS	WT, L	K_U08
U2	Potrafi właściwie wybrać zaawansowaną technikę regulacji oraz typ i nastawy samego regulatora w sterowaniu procesów biotechnologicznych	SP, CL, OS	WT, L	K_U08

¹ należy wskazać ok. 5 – 8 efektów kształcenia

U3	Posiada umiejętności oceny jakości pracy rzeczywistego układu regulacji ze wskazaniem ewentualnych przyczyn nieprawidłowości oraz sposobu ich usunięcia.	CL, OS	WT, L	K_U13 K_U25
U4	Potrafi w syntetyczny sposób opracować wyniki praktycznych i symulacyjnych badań układów regulacji.	CL, OS	WT, L	K_U07 K_U20
K1	Potrafi samodzielnie podejmować decyzje dotyczące najlepszych rozwiązań w zakresie doboru układów sterowania procesami biologicznymi.	CL, OS	WT, L	K_U08 K_U16 K_U23
K2	Potrafi zaprezentować i obronić zaproponowane rozwiązanie konstrukcyjne	OS, CL	L	K_K03 K_K04

18. Formy zajęć dydaktycznych i ich wymiar (liczba godzin)

W. : 30 L.: 30

19. Treści kształcenia:

Wykład

Zagadnienia omawiane podczas wykładu:

1. Przypomnienie elementarnych pojęć z dziedziny teorii sterowania i estymacji (zmienna stanu, zakłócenie, wielkość wejściowa, parametr modelu matematycznego).
2. Zasady tworzenia uproszczonych modeli fizykalnych dla procesów biotechnologicznych w oparciu o zasadę zachowania masy i energii.
3. Redukcja rzędu modelu.
4. Weryfikacja struktury modelu i identyfikacja parametrów modelu w oparciu o dane pomiarowe.
5. Rola eksperymentu planowanego i swobodnego w gromadzeniu danych pomiarowych do weryfikacji modeli fizykalnych.
6. Rekurencyjna metoda najmniejszych kwadratów – własności metody.
7. Estymacja parametrów modelu fizykalnego na bieżąco (identyfikacja *on-line*).
8. Podstawowe zasady tworzenia obserwatorów niemierzalnych zmiennych stanu (tzw. *soft sensors*) – obserwator Luenbergera i Kallmana.
9. Metoda transformacji zmiennych stanu i wykorzystanie jej do tworzenia obserwatorów zmiennych stanu dla procesów biologicznych.
10. Błędy w urządzeniach pomiarowych i ich wpływ na jakość regulacji z uwzględnieniem specyfiki pomiarów w biotechnologii.
11. Urządzenia wykonawcze ze szczególnym uwzględnieniem urządzeń wykorzystywanych w instalacjach biotechnologicznych.
12. Przypomnienie podstawowych informacji na temat automatycznej regulacji procesów – jednopętlowa struktura regulacji, regulator PID, regulacja dwupołożeniowa o trójpołożeniowa.
13. Złożone struktury regulacji – regulacja kaskadowa, regulacja stosunku dwóch wielkości, regulacja w pętli otwartej (*feedforward*).
14. Regulacja ekstremalna i jej znaczenie w biotechnologii.
15. Podstawowe wiadomości na temat regulacji nieliniowej (algorytmy typu *model-based*, takie jak sterowanie linearyzujące, *PMBC*, itp.).
16. Regulacja adaptacyjna jako metoda kompensacji niedokładności modelowania w regulatorach typu *model-based*.
17. Regulacja predykcyjna – podstawowe pojęcia (trajektoria odniesienia, horyzont predykcji, horyzont sterowania, zasada repetycji).
18. Systemy akwizycji i przetwarzania danych (SCADA), ich budowa, funkcjonalność i znaczenie w sterowaniu procesami biologicznymi.

Zajęcia laboratoryjne

Program ćwiczeń laboratoryjnych jest ściśle związany z tematyką wykładu i obejmuje najważniejsze zagadnienia związane ze sterowaniem w systemach biologicznych i biotechnologicznych.

Zajęcia laboratoryjne poprzedzone są wprowadzeniem omawiającym specyfikę instalacji oraz samego zagadnienia. Przed każdym ćwiczeniem studenci powinni opanować określony zakres wiedzy omawianej w ramach wykładu z niniejszego przedmiotu. Do każdego ćwiczenia przygotowana jest także instrukcja laboratoryjna ułatwiająca studentom opanowanie wymaganego zakresu wiedzy.

Lista ćwiczeń laboratoryjnych obejmuje:

1. Sterowanie procesem neutralizacji (praktyczna weryfikacja z dostępem do pilotażowej instalacji neutralizacji).
2. Sterowanie procesem sedymentacji (praktyczna weryfikacja z dostępem do pilotażowej instalacji sedymentacji).
3. Obserwatory zmiennych stanu.
4. System wizualizacji SCADA.
5. Regulacja PWM.
6. Sterowanie przepływem (praktyczna weryfikacja z dostępem do pilotażowej instalacji).
7. Wspomaganie sterowania nadrzędnego.
8. Sterowanie bilansem biomasy (praktyczna weryfikacja z dostępem do pilotażowej instalacji neutralizacji).

biologicznej oczyszczalni ścieków).   9. Sterowanie prostym obiektem dynamicznym (praktyczna weryfikacja z dostępem do pilotażowej instalacji).   10. Sterowanie natlenianiem (praktyczna weryfikacja z dostępem do pilotażowej instalacji neutralizacji biologicznej oczyszczalni ścieków).   Praca podczas każdego z ćwiczeń przebiegać będzie zgodnie z podobnym planem: a) Zapoznanie się z obiektem technologicznym lub omawianym zagadnieniem.   b) Realizacja planu ćwiczenia pod kierunkiem prowadzącego.   d) Dyskusja uzyskanych wyników.   d) Przygotowanie i obrona sprawozdania.   20. Egzamin: tak, egzamin pisemny jednoczęściowy po semestrze 1.

21. Literatura podstawowa: 1. Bastin G., Dochain D., „On-line estimation and adaptive control of bioreactors”, Elsevier, 1990. 2. Dochain D., Vanrolleghem P., “Dynamical modelling and estimation in wastewater treatment plant”, IWA Publishing, 2001. 3. Praca zbiorowa pod redakcją K. Mikscha. Biotechnologia Ścieków, Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, Gliwice, 2000.																								
22. Literatura uzupełniająca: 1. Isidori A., „Nonlinear control systems”, Springer-Verlag, 1989. 2. Luyben W.L., “Process modeling, simulation, and control for chemical engineers”, McGraw-Hill, 1973. 3. Niederliński A., Mościński J., Ogonowski Z., „Regulacja adaptacyjna”, Wydawnictwo Naukowe PWN, 1995. 4. Henson M.A., Seborg D.E., “Nonlinear Process Control”, Prentice Hall PTR, 1997.																								
23. Nakład pracy studenta potrzebny do osiągnięcia efektów kształcenia <table border="1"> <thead> <tr> <th>Lp.</th> <th>Forma zajęć</th> <th>Liczba godzin kontaktowych / pracy studenta</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>1</td> <td>Wykład</td> <td>30/30</td> </tr> <tr> <td>2</td> <td>Ćwiczenia</td> <td>0/0</td> </tr> <tr> <td>3</td> <td>Laboratorium</td> <td>30/30</td> </tr> <tr> <td>4</td> <td>Projekt</td> <td>0/0</td> </tr> <tr> <td>5</td> <td>Seminarium</td> <td>0/0</td> </tr> <tr> <td>6</td> <td>Inne</td> <td>15/15</td> </tr> <tr> <td></td> <td>Suma godzin</td> <td>75/75</td> </tr> </tbody> </table>	Lp.	Forma zajęć	Liczba godzin kontaktowych / pracy studenta	1	Wykład	30/30	2	Ćwiczenia	0/0	3	Laboratorium	30/30	4	Projekt	0/0	5	Seminarium	0/0	6	Inne	15/15		Suma godzin	75/75
Lp.	Forma zajęć	Liczba godzin kontaktowych / pracy studenta																						
1	Wykład	30/30																						
2	Ćwiczenia	0/0																						
3	Laboratorium	30/30																						
4	Projekt	0/0																						
5	Seminarium	0/0																						
6	Inne	15/15																						
	Suma godzin	75/75																						
24. Suma wszystkich godzin: 150 (125)																								
25. Liczba punktów ECTS:² 5																								
26. Liczba punktów ECTS uzyskanych na zajęciach z bezpośrednim udziałem nauczyciela akademickiego: 2																								
27. Liczba punktów ECTS uzyskanych na zajęciach o charakterze praktycznym (laboratoria, projekty): 2 (3)																								
26. Uwagi:																								

Zatwierdzono:

.....
(data i podpis prowadzącego)

.....
(data i podpis dyrektora instytutu/kierownika katedry/
Dyrektora Kolegium Języków Obcych/kierownika lub
dyrektora jednostki międzywydziałowej)

² 1 punkt ECTS – 30 godzin.